

Ing. Martin Veselý

Ministerstvo zemědělství ČR, odbor hospodářské úpravy a ochrany lesů

Dne 1. 1. 2015 nabylo částečné účinnosti nařízení evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování invazních nepůvodních druhů zveřejněné dne 4. 11. 2014 v Úředním Věstníku EU, úplné účinnosti od 3. 8. 2016 přijetím seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii v prováděcím nařízení Komise (EU) 2016/114115. Od té doby byla přijata první aktualizace tohoto seznamu prováděcím nařízením Komise (EU) 2017/126316, které nabylo účinnosti 2. 8. 2017.

Nařízení 1143/2014 společně se starším nařízením Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře, tvoří základní právní rámec závazné přímo použitelné legislativy EU speciálně věnované problematice invazních nepůvodních druhů a zavádění cizích místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře.

Obě nařízení jsou podle evropské exekutivy sice přímo použitelná, nicméně k jejich provádění a naplňování chybí v naší legislativě zmocnění pro výkon státní správy. Česká republika jako jeden ze členských států EU je povinna provést příslušné legislativní kroky k úpravě národní legislativy a implementovat tím obě tato nařízení. Ministerstvo zemědělství v součinnosti s MŽP na platformě společné mezioborové pracovní skupiny bylo účastno příprav, procesu projednávání i konečného schvalování návrhu nařízení (1143/2014), a to již od roku 2013. Činnost této platformy přešla po schválení tohoto Nařízení do více méně pravidelných ad hoc schůzek zpravidla konaných na úrovni jmenovaných zástupců odborných útvarů s cílem připravit a předjednat nezbytnou transpozici nařízení č. 1143/2014 i nařízení 708/2007 do národní legislativy.

Bylo rozhodnuto, že základním právním předpisem pro implementaci nařízení č. 1143/2014 Rady (ES) a č. 708/2007 bude v podmínkách ČR zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, s tím, že budou současně provedeny technické úpravy ve složkových zákonech: o lesích, o myslivosti, o vodách a v rybářském zákoně. Ke konci ledna 2019 je dokončený souborný návrh novel se všemi náležitostmi připravený k rozeslání do mezirezortního připomínkového řízení.

Blíže k nařízení 1143/2014.

Za důležitou lze značit oblast působnosti, která je uvedena v článku 2 tohoto nařízení

1. Toto nařízení se sice vztahuje na všechny invazní nepůvodní druhy, nicméně s některými výjimkami, neboť se nevztahuje na:

- a) druhy, které mění svůj přirozený areál bez lidského zásahu v reakci na měnící se ekologické podmínky a změnu klimatu;
- b) geneticky modifikované organismy ve smyslu článku 2 bodu 2 směrnice 2001/18/ES;

- c) patogeny způsobující nákazy zvířat; pro účely tohoto nařízení se nákazou zvířat rozumí výskyt infekcí a infestace u zvířat způsobených jedním či více patogeny přenosnými na zvířata nebo na člověka;
- d) škodlivé organismy uvedené v příloze I nebo v příloze II směrnice 2000/29/ES, a škodlivé organismy, proti nimž byla přijata opatření v souladu s čl. 16 odst. 3 uvedené směrnice;
- e) druhy uvedené v příloze IV nařízení (ES) č. 708/2007, jsou-li využívány v akvakultuře;
- f) mikroorganismy vyrobené nebo dovezené pro použití v přípravcích na ochranu rostlin, které již byly povoleny nebo u kterých probíhá posouzení podle nařízení (ES) č. 1107/2009; nebo
- g) mikroorganismy vyrobené nebo dovezené pro použití v biocidních přípravcích, které již byly povoleny nebo u kterých probíhá posouzení podle nařízení (ES) č. 528/2012.

K tomu lze doplnit:

Ad1a) samovolně se šířící v rámci expanze ze svého přirozeného areálu ležícího v sousedství a to v reakci na změnu klimatu. Jako příklad lze aktuálně uvést například šakala,

Ad1b) geneticky modifikované organismy připravené uměle člověkem. Přitom na křížence mezidruhové, mezirodové se nařízení vztahuje, aniž rozlišuje, zda se jedná o umělé nebo samovolně vzniklé křížence. Např. karas stříbřitý je schopen se samovolně křížit s jinými kaprovitými druhy ryb a vytváří s nimi plynulou přechodovou škálu s různým poměrem znaků svých rodičů. V tomto směru MZe bedlivě vnímá návrh úpravy ZOPK na vyloučení nepůvodních druhů a jejich kříženců z obecné druhové ochrany, neboť je v terénní praxi často nemožná jejich přesná determinace.

Ad1c) a 1d) Kleštík včelový, známý původce varroózy u včel, stejně jako africký mor prasat nenechá nikoho na pochybách, že se jedná o cizí škodlivé druhy. Nicméně mikroorganismy nebo i větší ústrojenci představující zooveterinární riziko nebo zdravotní riziko pro člověka jsou z nařízení vyloučeni, protože jsou řešeny samostatně veterinárními nebo zdravotnickými předpisy. Synergický problém představují invazní americké druhy raků, které jsou pronásledovány nejen pro jejich invazní chování, které je činí konkurenčně úspěšnější proti domácím druhům raků, ale také proto, že jsou imunní proti nákaze račího moru, který úspěšně roznáší do svého okolí. Vzhledem k neoddělitelnosti původce račího moru od jeho přenašeče, stávají se tyto nepůvodní druhy raků oprávněně pronásledovanými.

Ad1e) druhy dle přílohy IV nařízení 708/2007, jsou-li využívány v akvakultuře. Zde se na řadě debat stále vracíme k některým druhům ryb, (jako např. pstruh duhový, amur bílý, tolstolobec pestrý), které nesplňují základní definici druhů podle ZOPK, neboť nejsou schopny se v našich vodách samovolně udržovat v populaci přirozeným rozmnožováním. Jejich výskyt je tak limitován pouze jejich umělým vysazováním a případnou potravní konkurencí k domácím druhům a obecně vliv na přirozená vodní společenstva nelze zaměňovat s invazním chováním invazních nepůvodních druhů jako takových. Ať už dopadne „invazní“ novela ZOPK a vybraných složkových zákonů jakkoliv, lze do jisté míry předvídat, že v dikci přímo proveditelných ustanovení obou nařízení není mnoho prostoru k vybočení. Společnou snahou spolupracujících rezortů, zejm. MŽP a MZe, kterých se implementace

nejvíce dotkne, je ve shodě zajištění podmínek pro zajištění rychlé a účinné prevence nebo zásahu proti vzniku počínající invaze v raném stádiu systémem mimořádných opatření. Ke shodě došlo i ohledně poměrně přísných pravidel pro zavádění zcela nových nepůvodních druhů nebo cizích a místně se nevyskytujících druhů, které nejsou uvedeny v příloze č. IV nařízení 708.

Naproti tomu se dlouhodobě nedochází k jednoznačné shodě v dělbě kompetencí k nepůvodním druhům. Zde je snahou nalézt kompromisní řešení a to převzetím přímé zodpovědnosti Ministerstvem zemědělství k té části nepůvodních druhů rostlin a živočichů, které mají nezanedbatelný hospodářský význam, a které jsou u nás dlouhodobě prověřené.

Nelze samozřejmě zastírat vliv některých nepůvodních druhů na citlivé původní druhy, nebo na jejich přirozená společenstva. Každý druh má své specifické potřeby a k přežití je vybaven škálou obranných mechanismů. Přenesení nepůvodního druhu do nových podmínek, které uspokojí nejen jeho základní životní nároky, ale jsou navíc prosté jeho přirozených predátorů nebo parazitů, ve kterých je jeho obranný arzenál dostatečně účinný ke snadnému získání kompetiční výhody oproti původním druhům, může po ukončení jeho adaptace vést i k rozvinutí invazního chování. Velmi diskutovaným je proto návrh na právní úpravu umožňující orgánům ochrany přírody rozhodnout o opatření ke zmírnění negativních dopadů na životní prostředí působené nepůvodními druhy. Vydání tohoto rozhodnutí s dopadem na lesní hospodářství by bylo podmíněno předchozí závazným stanoviskem orgánu státní správy lesů a obdobně u dalších složkových zákonů. Ano, v zásadě si lze představit, že pro např. invazně se šířící vejmutovku v Labských pískovcích bude vydání takového opatření namísto a to buď formou rozhodnutí vydaném ve správním řízení, pokud bude zřejmý vztah ke konkrétním majetkům nebo opatřením obecné povahy, nebude-li okruh dotčených osob znám. Takové opatření by mělo být pro vlastníky pozemků motivačně podporováno. Dořešena byla otázka způsobu vykonání tohoto opatření i v případě nečinnosti dotčeného vlastníka.

Samostatnou otázkou zůstávají navržená sankční ustanovení, existence společné odborné poradní platformy, existence národního seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na ČR. No, v tuto chvíli nepředbíhejme legislativní proces, který nebyl zdaleka ukončen.